

Lucjan Turos

Kształtowanie indywidualności – kluczowy paradygmat edukacji

Motto 1

Lucjan Turoś

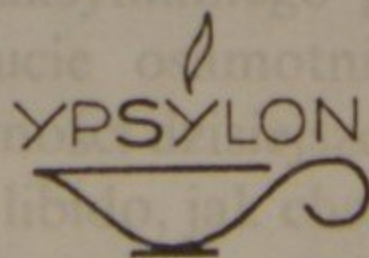
Jak rozwój świata idzie w kierunku coraz to pełniejszego twórczego procesu, tak też rozwój indywidualności jest jej wznoszeniem się na coraz wyższe szczeble twórczości. Budując rzeczywistość, która sama jest coraz bardziej dynamiczna i samorzutna, coraz mniej bierna, która, jak w świecie idealnym, polega na nieustającej, wciąż nowej czynności — indywidualność nie tylko tworzy,

Kształtowanie indywidualności — kluczowy paradygmat edukacji

Motto 2
(Wybrane problemy w ujęciu historycznym i współczesnym)

W kierunku indywidualizacji. Nie może ona polegać na statycznych, kolektywnych formach zachowania się. Życie komplikuje się coraz bardziej, stawia wciąż człowieka wobec nowych problemów, które musi sam rozwiązywać. Jednocześnie zaś człowiek zdaje sobie sprawę ze swojej małości i niemocy wobec kosmosu i śmierci. Społeczeństwo współczesne nie pozwala mu w pełni wyrazić swoich możliwości, żądając maksymalnego przystosowania się. Stąd frustracja, poczucie obojętności — alienacja.

Zdaniem Fromma trudność życia współczesnego człowieka nie są następstwem zaburzeń libido, jak u Freud'a, ale wynikają z poczucia obcości, wywołanej przez przysposobienie siebie w dzisiejszym świecie.

Warszawa 1997

STOWARZYSZENIE OŚWIATOWCÓW POLSKICH

Motto 1

Jak rozwój świata idzie w kierunku coraz to potężniejszego twórczego procesu, tak też **rozwój indywidualności** jest jej wznoszeniem się na coraz to **wyższy poziom twórczości**. Budując rzeczywistość, która sama jest coraz bardziej dynamiczna i samorzutna, coraz mniej bierna, która, jak w świecie idealnym, polega na nieustającej, wciąż nowej czynności — **indywidualność** nie tylko **tworzy**, lecz zarazem **otwiera** sobie **do przyszłej twórczości** coraz to **szersze**, nieograniczenie wzrastające, **pole**.

Florian Znaniecki

Motto 2

Ewolucja człowieka w kulturze zachodniej zmierza **w kierunku indywidualizacji**. Nie może ona polegać na statycznych, kolektywnych formach zachowania się. Życie komplikuje się coraz bardziej, stawia wciąż człowieka wobec nowych problemów, które musi sam rozwiązywać. Jednocześnie zaś człowiek zdaje sobie sprawę ze swojej małości i niemocy wobec kosmosu i śmierci. **Spółczesne nie pozwala mu w pełni wyrazić swoich możliwości**, żądając maksymalnego przystosowania się. Stąd frustracja, poczucie osamotnienia — **alienacja**. Zdaniem Fromma trudności dzisiejszego człowieka nie są następstwem zaburzeń libido, jak chciał Freud, ale wynikają z poczucia obcości, wywołanej **niemożliwością wyrażania siebie w dzisiejszej kulturze**.

Antoni Kępiński

Spis treści

Przedmowa — Prof. dr Jan Szczepański	8
Wstęp	11
Część pierwsza	
1. Zagadnienie indywidualności w ujęciu Johanna H. Pestalozziego	14
2. Kształcenie indywidualności w poglądach Ellen Key	28
3. Znaczenie kształcenia indywidualności w ujęciu Jerzego Kerschsteinera	36
4. Emil Durkheim o kształtowaniu indywidualności	40
5. Indywidualistyczna koncepcja wychowania w ujęciu Johna Deweya	44
6. Problem kształtowania indywidualności w poglądach Floriana Znanieckiego	50
7. Zagadnienie indywidualności w ujęciu Tadeusza Kotarbińskiego	62
8. Indywidualność w ujęciu Bogdana Nawroczyńskiego	71
9. Kształcenie indywidualności w ujęciu Bogdana Suchodolskiego	75
10. Indywidualność człowieka w ujęciu Jana Szczepańskiego	83
11. Wartość indywidualności w ujęciu Marii Szyszkowskiej	92
12. Samodoskonalenie jako proces kształtowania indywidualności w ujęciu Stanisława Miki	100
13. Indywidualizacja kształcenia w ujęciu Tadeusza Lewowickiego	110

Część druga

1. Kształtowanie indywidualności i postawy społecznienia wychowanków w duńskich uniwersytetach ludowych 122
2. Kształtowanie indywidualności w Uniwersytecie Ludowym Ignacego Solarza 128
3. Kształtowanie indywidualności w sytuacjach turystyki edukacyjnej 141
4. Kształtowanie indywidualności w świetle autorefleksji nauczycieli i pracowników kulturalno-oświatowych (Analiza wyników badań) 152
5. Indywidualizacja w kształceniu dorosłych (Metoda indywidualnych przypadków w pracy wychowawczej nauczyciela dorosłych uczniów) 165
6. Zasady kształtowania indywidualności człowieka dorosłego 174

Część trzecia

1. Kształtowanie indywidualności jako centralny problem edukacji w okresie transformacji ustrojowej 184
2. Kształtowanie indywidualności jako kluczowy paradygmat edukacji dorosłych (Refleksje, hipotezy i problemy badawcze) 194

Zakończenie 204

Bibliografia 206

Przedmowa

Książka, którą chcę zalecić szerokiemu gronu czytelników zasługuje na uwagę z wielu powodów. Profesor Turowski już w tytule podkreśla, że książka podejmuje „kluczowy paradygmat edukacji”. Termin „paradygmat” jest bardzo wieloznaczny, lecz może także być rozumiany zbyt wąsko, bez objęcia wszystkich problemów rzeczywiście w pracy rozważanych, ale jego potoczne odczucie podkreśla doniosłość dla współczesnych badań pedagogicznych. Jako pierwszą zasługę Autora chciałbym podkreślić wagę zawartych w książce rozważań nad znaczeniem terminu „paradygmat” i jego użyciem w naukach humanistycznych. Lecz rzeczywista wartość tej publikacji polega na ważności analiz treściowych w niej przeprowadzonych.

Autor sformułował kompleks problemów wywołanych badaniami nad indywidualizacją oraz indywidualnością w naukach pedagogicznych. W pedagogice rozwijanej pod wpływem skrajnego socjologizmu, na plan pierwszy wysuwało się zadanie wychowania „człowieka socjalizmu” i rozwiązywanie zadań wychowawczych, a także etycznych, politycznych i innych. W rozwiązywaniu tych spraw ciągle zjawiał się konflikt między teoriami socjalizującymi a teoriami indywidualizacyjnymi. Na przykład problem zła, obejmował ważne pytania: czy zło, utrzymujące się w zbiorowościach ludzkich, jest wynikiem utrzymywania się elementów zła pochodzenia zbiorowego, czy też zło utrzymuje się wskutek niezmienności natury społecznej człowieka, bądź pochodzi z cech indywidualnych jednostki?

Czy można i należy zwalczać zło przez wykorzystanie sił wewnętrznych zbiorowości, czy też zło jest zjawiskiem immanentnym in-

dywidualności i może być przewyżczone przez uspołecznienie jednostek?

Cytuję tutaj tylko jeden kompleks zagadnień, by podać jedną sugestię dotychczas nie rozwiązana. Książka profesora Turosa przynosi ważki zakres materiałów stanowiących istotne informacje, a mianowicie omawia i opracowuje informacje konieczne dla pełnego wydobywania tych elementów merytorycznych, metod i sugestii teoretycznych wybitnych pedagogów, którzy włożyli wiele wysiłku dla opracowania pedagogicznej teorii indywidualności. Te części książki, są szczególnie ważne dla przyszłych prób formułowania nie tylko definicji indywidualności, ale przede wszystkim dla wyjaśnienia realistycznej istoty indywidualności.

Ktokolwiek w aktualnym stanie wiedzy o znaczeniu i roli indywidualności zechce podjąć prace przygotowawcze, znajdzie w omawianej tu książce użyteczny przewodnik po literaturze przedstawiającej zróżnicowanie i dorobek nauk pedagogicznych, socjologicznych i psychologicznych, który pozwoli mu na ukierunkowanie badań empirycznych, i na zorientowanie teorii. Opracowanie tych części książki pozostanie trwałym dorobkiem profesora Turosa. Pozycja ta pozwala czytelnikowi zorientować się w stanie literatury i badań empirycznych poszczególnych teoretyków, rozwijających własne teorie, ale także na zestawienie koncepcji teoretycznych prowadzonych badań. Jest to ambitne przedsięwzięcie pokazujące, jak w różnych warunkach badawczych kształtowały się koncepcje indywidualności i jaka była ich rola w rozwijaniu technik wychowawczych. Opracowania Autora pozwalają także na stwierdzenie praktycznej użyteczności pojęcia indywidualności w kształtowaniu szkół i kierunków pedagogiki.

Ważność książki profesora Turosa wynika z opracowania wielu zróżnicowanych poglądów na istotę i funkcje indywidualności, na zorganizowanie badań, a przede wszystkim na konstruowanie nowych poglądów na ważność pedagogiki indywidualności. Obok tradycyjnie rozwijanych badań nad tworzeniem poglądów na ważność pedagogiki, a także psychologii i socjologii wychowania, praca ta dostarcza materiałów do konstruowania syntezy spojrzenia na rolę tych poglądów w tworzeniu teorii wychowania, wykorzystującej całość wiedzy o indywidualności.

Jak każde dzieło pionierskie, tak i dzieło profesora Turosa będzie budziło zastrzeżenia, sprzeczki, krytyki i nowe próby ogarnięcia

tematu. Ale nawet najbardziej krytycznie nastawiony czytelnik musi uznać wartość zebranych materiałów, przedstawionych metod i użyteczność zebranych wyników. Od Pestalozziego do Solarza droga jest daleka, ale wartościowa. Profesor Turowski pokazuje jej wagę, wartość w tworzeniu nowych metod wychowania przyjmujących koncepcję indywidualności.

Jan Szczepański

Wstęp

Renesans problematyki kształtowania indywidualności człowieka wiąże się przede wszystkim z reakcją na doświadczenia społeczne i edukacyjne systemów totalitarnych. W systemach tych jednostka ludzka była traktowana jako narzędzie służące realizacji takich struktur jak państwo, partia, klasa społeczna. Wartość człowieka była mierzona jego przydatnością w umacnianiu tych struktur i zdolności do podporządkowania im swojego życia. Człowiek nie był podmiotem dla władzy partyjnej i państwowej w PRL.

Zainteresowanie problematyką kształtowania indywidualności powstało zatem jako zrozumienie potrzeby wyzwolenia jednostki spod dominacji tych struktur, upodmiotowienia jej, przywrócenia jej poczucia autonomii i odpowiedzialności za własne życie.

W naszym kraju wzrost zainteresowania tą problematyką jest jak najściślej związany z procesem transformacji ustrojowej, z tworzeniem społeczeństwa demokratycznego, z kreowaniem postaw twórczych. W polskiej myśli pedagogicznej posiadamy też cenne idee i koncepcje rozwoju osobowości, które w pełni korespondują z potrzebą kształtowania indywidualności. Idea kształtowania indywidualności człowieka znalazła najpełniejszy wyraz właśnie w pedagogice kultury (S. Hessen, B. Nawroczyński, B. Suchodolski). Posiadamy także oryginalne i sprawdzone doświadczenia pedagogiczne ukazujące realne możliwości kształtowania wielkich i twórczych indywidualności (np. Uniwersytet Ludowy I. Solarza (1924–1939) i doświadczenia PTK i PTTK). Doświadczenia te znalazły też należne im miejsce w niniejszej publikacji.

W polskiej oświacie dorosłych w okresie Polski Ludowej nieustannie

kładziono nacisk na problematykę uspołecznienia człowieka. Dominował swoisty duch kolektywizmu. Problematyka indywidualności człowieka dorosłego była traktowana marginesowo. W aktualnych warunkach ustrojowych, w wolnej i suwerennej Polsce, problematyka kształtowania indywidualności ludzi dorosłych nabrała szczególnego znaczenia. Daliśmy temu wyraz formułując m.in. zasady kształtowania indywidualności.

Wstęp

Renesans problematyki kształtowania indywidualności człowieka wiąże się przede wszystkim z reakcją na doświadczenia społeczne i edukacyjne systemów totalitarnych. W systemach tej jednostka ludzka była traktowana jako narzędzie służące realizacji takich struktur jak państwo, partia, klasa społeczna. Wartość człowieka była mierzona jego przydatnością w umacnianiu tych struktur i zdolnością do podporządkowania im swojego życia. Człowiek nie był podmiotem dla władzy partijnej i państwowej w PRL.

Zainteresowanie problematyką kształtowania indywidualności powstało zatem jako zrozumienie potrzeby wyzwolenia jednostki spod dominacji tych struktur, upodmiotowienia jej, przywrócenia jej poczucia autonomii i odpowiedzialności za własne życie.

W naszym kraju wzrost zainteresowania tą problematyką jest jak najściślej związany z procesem transformacji ustrojowej, z tworzeniem społeczeństwa demokratycznego, z kreowaniem postaw twórczych. W polskiej myśli pedagogicznej posiadamy też cenne idee i koncepcje rozwoju osobowości, które w pełni korespondują z potrzebą kształtowania indywidualności. Idea kształtowania indywidualności człowieka znalazła najpełniejszy wyraz właśnie w pedagogice kultury (S. Hesser, B. Nawrocznyński, B. Suchodolski). Posiadamy także oryginalne i sprawdzone doświadczenia pedagogiczne ukazujące realne możliwości kształtowania wielkich i twórczych indywidualności (np. Uniwersytet Ludowy i Szolaty (1924–1939) i doświadczenia PTK i PTTK). Doświadczenia te znalazły też miejsce im mieścić w niniejszej publikacji.

W polskiej oświacie dorosłych w okresie Polski Ludowej niewątpliwie